

Nyíri Attila

Babonák barlangjában barangolva,
avagy
butaságokkal bajlódva
(rövid tanulmány)

Nyíri Attila:

***Babonák barlangjában barangolva
avagy
butaságokkal bajlódva***

Visszatekintve

Legjobb, ha az elején kezdem...

Hogyan ismerkedett meg ősünk a környezetével? Elsősorban tapasztalati úton. Számára ezek voltak a megfogható dolgok. Ezenkívül voltak még az őt körülvevő világban megfoghatatlan dolgok is, amelyeket nem tudott megmagyarázni. (például a Hold, a villámlás és mennydörgés stb.)

Ilyen esetekben – rábízva magát a képzeletére – találgatni kezdett. Ebből fejlődött ki a rejtvény homályos képe és a talányok előzménye.

A sokféle hajtóerő között, amely rávette a találgatásra, első helyen a félelem megrázó érzése állt.

Ezekből a tapasztalatokból alakult ki számára a megismerés.

Ki a babonás ?

„Az oktondi ember abban különbözik a lovától, hogy ő babonás, a lova meg nem az.” – tartja egy múlt előtti századból származó mondás.

Felteszem akkor a kérdést: a XXI. században hogyan állunk a babonával?

Gyorsan lekopogom: él és virul tovább.

Vizsgáljuk meg, hogy igaza van-e a babonás embernek, vagy nincs? Nem lehet a kérdésre egyértelmű választ adni.

A Bibliában Lót felesége sóbálvánnyá vált, 'mikor hátrafordult. Manapság ha valaki valamit otthon felejt, annak is vissza kell fordulnia érte. Ez, ha dolga van, késést okoz. Tehát a visszafordulás felesleges út megtételét és időkiesést eredményez a bosszúságon kívül még ma is.

A fogalom meghatározása

A **babona** a természetfölötti eseményekben való hit, és ezeknek előidézésére irányuló cselekedet.

Rendszerint régi vallási nézetek és események maradványa. (például a pénteki nap, a 13 -as szám, a fekete macska stb.)

„Apja-anyja a fortély, dajkája a butaság” – Ráth-Végh István szerint. Itt jegyzem meg, hogy kiváló írónk Varázsvessző címmel könyvet írt az emberi butaságról anélkül, hogy meghatározta volna a fogalmát.

Tekintve, hogy szeretem tisztán látni a tényeket, így az eddigi kifejtéseim (a szép, a művészet, a sors, a félelem, a giccs, a zene, a nyelv, a mondat, a tudományos fantasztikum stb.) mellett – a magam részére – ezt is meghatároztam:

A **butaság** egyéni vagy csoportos értékítélet a lét, viselkedés és kijelentés alacsony szintjéről.

Megtörtént esetek

Deák Ferenc – a haza bölcse – 1865 április 16 -án megjelent híres húsvéti cikkét három nappal korábban, 13 -án, kezdte el írni, de amikor ráeszmélt a keltezésre, nyomban abbahagyta a fogalmazást. Másnap újra belefogott, de megint abbahagyta, mert nagypéntek volt, és a tizenháromas számtól és a péntektől is irtózott. Végül 15 -én , szombaton, fejezte be a cikket saját szavaival élve: nagy sebtiben.

Mégis ez a cikk lett az osztrák-magyar kiegyezés előkészítő irata.

Egy másik példa. A sietős vendégnek mondják: „üljön le egy kicsit, hogy el ne vigye az álmunkat!” Erre a felszólításra a legtöbb látogató helyet foglal – bármilyen sietős a dolga – , nem vállalja azt a felelősséget, hogy a háziak miatta ne aludjanak.

Nos, akkor megkérdem: mi köze lehet az éjszakai nyugalomnak ahhoz, hogy a vendég áll-e, vagy a széket koptatja?

Ennek magyarázatát is a távoli múltban kell keresniünk.

Ősünk nem mindenre talált magyarázatot, így környezetét telerakta titokzatos lényekkel, akiknek volt köszönhető egészség, betegség, szerencsés vadászat, sőt az édes álmom is.

Tekintve, hogy az éjszakai nyugalmat adó lény sohasem alszik, így észreveszi azt is, ha a halandó vendéget nem marasztalják. Ebből azt gondolhatja, hogy őt sem látják szívesen, így elkerüli a házat és akkor vége a békés alvásnak.

Ezért a sértődős szellemért kell leülnie a vendégnek, akár akar, akár nem.

Ezzel a felsorolt példákkal szeretném bebizonyítani, hogy az egyéni babonák önmagukban nem ártanak senkinek és semminek.

Káros babonák

A boszorkányok ártó hatalmában való hit szinte egyidős az emberrel. Az Isten országának megdöntésére törekvő ördög szövetséges társakat keres az emberek között, akiket földi javak ígéretével és természetfölötti rontó, pusztító erő adományozásával a maga szolgálatába szegődtet.

A szerződés megkötésére magányos hegycsúcson, elhagyott keresztúton vagy pincében kerül sor. Az ördög – általában – kecskebak alakjában jelenik meg, a boszorkányok piszkafán vagy seprűn repülve érkeznek. A boszorkányok megtanulják, hogyan kell megrontani az embert, állatot és azt is, hogyan kell csapásokkal sújtani környezetüket. (vihar, jégeső stb.)

Ez a tévhit sarkallta a világi hatóságokat egyre súlyosabb büntetésekre.

„Az asszony a vétek kútfeje” – állapítja meg egy régi egyházi mondás, és mint ilyen az ördög legalkalmasabb eszköze.

Ennek alapján fellobbantak a máglyák, és száz meg száz ártatlan ember életét oltották ki.

Ebből a korból több kifejezés maradt fent: bűvölés-bájolás, igézés, ráolvasás, szemmel verés, megrontás, kötés és oldás, ördöge van stb.

A forgószelekre még most is azt mondják, hogy a szépasszony szele vagy hogy a garabonciás diák közlekedési eszköze.

A horoszkóp

Egy másik elmélet a csillagok állásával foglalkozik. Ez az asztrológia vagy csillagjósolás tudománya.

Az emberi sorsot próbálták meghatározni az illető születésének pillanatában felkelő bolygóból és a többi bolygóhoz viszonyított helyzetéből.

Ez a hit még ma sem évült el, mert az újságok és képcsatornák rendszeresen közlik a „várható” eseményeket.

Állítólag ezek csak lehetőséget adnak, amelyek vagy bekövetkeznek, vagy sem.

A betegségek gyógyítása

Régen nem voltak orvosok, így az orvoslást füvet és fát ismerő gyógyító férfiak és asszonyok végezték. A férfiakat sámánnak, mágusnak, a nőket javasasszonynak nevezték.

Volt köztük olyan, aki értett a gyógyításhoz, de volt olyan is, aki csak az anyagiakért foglalkozott a beteggel. Ezek voltak a kuruzslók.

Ez napjainkban is így van, mert az orvosok és természetgyógyászok között is sok a kuruzsló, függetlenül attól, hogy az esküje mire kötelezi.

*Hogyan lehet megkülönböztetni egymástól a jó és a rossz orvost?
Úgy, hogy a rossz csak kezel, a jó pedig gyógyít.*

A gyógyításnak olyan kiegészítői is voltak, mint a hordozható amulett, a számvarázs, a betegség átruházása és a különféle orvosságok. Végeredményben napjaink gyógyszergyárai is hasonló alapanyagokat és kivonatokat használnak csak a korábbi hókusz-pókuszok nélkül.

Furcsa viselkedésformák

Amikor ásit valaki, akkor a szája elé teszi a kezét. Miért? Udvariasságból, higiéniai szempontból vagy ez is babonán alapszik?

*Ennek a megmagyarázásához is vissza kell utaznunk a múltba. Amikor ősrünk ásitott, nagyra tátotta a száját, és úgy hitte, hogy a nyitott szájon át sétálnak az emberbe a szellemek, démonok vagy az ördögfiókák. Éppen ezért tenyerével elzárta az utat a gonosz elől.
„Ne tátsd ki a szádat az ördögnek!” – int a Biblia. „Allah védjen meg, hogy belém ne hatoljon a sátán!” – mormolja az arab ma is, amikor ásit.*

Az a szerencse, hogy a szánkon beszipantott ördögöket – ha csiklandozni kezd – ki lehet tüsszenteni. A régiek hite szerint minden tüsszentésnél egy ördög távozik a szervezetből. Ebből a hitből terjedt el az a szokás, hogy a tüsszentést egészségére kívánják az embernek.

Lekopogom a fán...

Ennek a mondásnak, amely a mai napig fennmaradt, története van.

Egyszer egy Land nevű kapitány hajója irtózatos viharba került a nyílt tengeren. A legénység pánikba esett, csak a kapitány nem vesztette el a fejét:

„Ugyan, dehogy süllyedünk el!” – üvöltötte túl a szelet, hogy embereit megnyugtassa. Majd megkopogtatta a főárbocot: „Ide nézzetek! Jó fa ez! Mindent kibír. ”

Mikor elült a vihar és sikerült nekik átvészelni a megpróbáltatásokat, az eleve babonás tengerészek, akik hittek a szavak varázslatos erejében, tehát abban, hogy nem szabad elkiabálni semmit, így mesélték tovább a történeteket:

„A kapitány elkiabálta a szerencsénket, amikor azt mondta, nem süllyedünk el. De aztán kopogott a fán, és ez közömbösítette az előtte kijelentetteket. ”

Állítólag így terjedt el a fán való kopogás babonája.

Mikor ártalmas a babona ?

Erre a kérdésre nem könnyű válaszolni, de megpróbálom.

Akkor, ha népbútító jellegével tömegesen fertőz, illetőleg ha magunkban vagy másokban kárt tesz.

Az ártalmatlan babonákat is érdemes eltávolítani tudatunkból, mert felesleges nyugót jelentenek mindennapi életünkben és sok esetben megkeserítik hétköznapjainkat.

Kispest, 2006. álom havában

Melléklet

Kényszercselekvő

*Ágyból kikel, de jobb lábbal:
találkája van a mával.
Papucs az ágya mellett,
amerre néz: ott van kelet.
Ha elmozdul, akkor baj van,
mert úgy nem áll párhuzamban.
Fürdőszoba köves alja
sakkjáblaként van lerakva.
Nem jár ő csak a fehéren,
a fekete szerencsétlen.
És ha cseng a telefonja,
magában a számsort mondja.
El is jut úgy tízig-húszig,
'míg felveszi és hallózik.
Reggelinél bármit vettett:
megforgatja ő a széket.
Ilyet bárhol, ha tehetne,
nem hagyná el a szerencse.
Gáz elzárva, lakás csukva,
de visszamegy újra, újra.
Ellenőrzi a kilincset,
ki rakta rá e bilincset?
Békljóban a teste-lelke,
ki érti meg, hogy segítse?*

Égeraracs, 1998. október 19.

„– Kontyom süvegedért majd csak elcserélem,
Amit én akarok, azt teszed, remélem!
– Egy asszony nem nyergel soha meg engemet,
Nem is adom kontyért könnyen süvegemet”

17. századi vers

Utolsó érv

*Nem kell ösztökével
nőt biztatni szóra,
Elered magától
mondanivalója.*

*Jól meg vannak kenve
mindenféle hájjal,
Lóvá tesznek minket
azsagon járással.*

*Igéznek, olvasnak,
néha szemmel vernek;
Bűbájos varázslók,
nem elveszett lelkek.*

*Az utolsó érvük,
az ördögadtáknak,
Amire elhallgatsz
cáfolat híján: csak!*

Égeraracsa, 2002. április 5.

Magyarázat

<i>ösztöke</i>	–	<i>ökröt buzdító fanyelű vasdarab</i>
<i>azsag</i>	–	<i>piszkafa, dorong</i>
<i>azsagon jár</i>	–	<i>váratlanul gyorsan, hirtelen érkezik</i>

„Az égi hadseregben Napunk
csupán közkatona”
Flammarion Kamill

Csillagtarokk

Az izzó naptányér kápráztató fénye
Szelídebben égő vörösre változott:
Látóhatár mentén a vastag légréteg
Megvámolta a fényt, a Földre zúdulót.

Naplemente után még mindig láthatlak
Polgári szürkület kék derengésében.
A Nap 6 fokkal van látóhatár alatt,
A Földtől 8 percre és nem pár fényévre.

A csillagok izzó óriási napként
Tűnnek fel lassanként a sötét égbolton,
S a csillagászati szürkület legvégén
Szikráznak egyre, vagy változnak pillogón.

A látóhatárhoz közel eső fények
Szinte hunyorognak, annyira vibrálnak,
Árasztva a legkülönbözőbb színeket:
Nem csillagként hatnak, hanem kis gyémántnak.

Kis-kis korongocskák láthatók az égen,
Róluk egyenletes, nyugodt fény árad ki.
Ezek nem csillagok, 'ki azt hiszi, téved,
Bolygóknak nevezzük, s Földünknek társai.

Fényesebb csillagok feltűnőbb csoportját
A régi időkben már összekötötték,
S a csillagképeket, 'melyek így adódtak,
Regés hősökrol vagy állatról jegyezték.

A csillagképeket ma arra használjuk,
Hogy megjelöljük a területet velük,
Ahol a csillagot az égen találjuk,
Íly egyszerű ez, ha ismerős a nevük.

Göncölről – a híres táltosról – nevezték,
A magyar mondákból, a Göncölszekeket.
Megértette fák és madarak beszédét,
S kocsikázik ott, fenn, mivel az égre ment.

A meglévő távot ötször is felmérve
A szekér két hátsó csillagán keresztül:
Ez a Göncölmása nem nagy csillagképe,
És a Sarkcsillagot benne meglelhetjük,

E pont körül fordul meg az öreg Földünk,
A vándorok erre szegezik szemüket.
Lehet, hogy ezt nézte pusztában az ősiünk,
S mi is, körbeülve égő tábortüzet.

Jelentős a Napnak látszólagos útja
Különféle égi csillagzatok között.
Állatörnek hívták Felső-Egyiptomban,
S az elnevezése úgy látszik, hogy örök,

A görög-római eredetű nevek
Váltak általában ismertté minálunk:
Vízöntő és Halak, Kos, Bika és Iker,
Rák az Oroszlánnal, és a Szűz jön hátul.

(♋ - ♌ - ♍ - ♎ - ♏ - ♐)
(♑ - ♒ - ♓)

Mérleg és Skorpió, majd a Nyilas és Bak,
Ezzel a sor zárul, előlről kezd újra.
Egy-egy hónapon át takarja azt a Nap,
Ahogy a Földünknek előrevisz útja.

(♐ - ♑ - ♒ - ♓)

Bolygórendszerünkön kívül vannak mások:
A Tejútrendszerben csillagok garmada.
Sőt, már messze-messze – fényévekre – látok,
Mégis itt, e földön van számomra haza.

Kispest, 1995. október 5.

„Időszámításunk kezdetén
a jegyek egybeestek az
azonos nevű csillagképekkel”
Klepešta József - Rükkl Antal

A HOLD a felelős

Ezredévek óta figyel
pásztor és a szántó-vető;
Tapasztal, majd összerakja,
s továbbadja ezeket ő.

Mosolyogják, kinevetik,
zagyvaságnak tartják sokan;
A tudomány szemszögéből
nem létezik – bizonyosan.

Ám a Holdnak hatása van
emberre és növényekre;
Csillagjósá sem kell válni,
hogy ezt bárki elismerje.

Nem árt tudni, mit tett a Hold
születéskor bölcsőjébe;
Vajon milyen növényekhez
vonzódik az életében?

Amikor a világra jött,
csillagjegyben állt a Holdja;
Amely nemcsak természetét,
növényét is megmutatja.

Tűz jegyéhez tartozónál
az akarat a határozó;
Így lényéből kisugárzik
a tekintélyt parancsoló.

Növényei a gyümölcsök,
hüvelyesek és gabona;
Paradicsom, dinnye, a tök,
paprika és kukorica.

Föld jegyéhez tartozónál
a birtoklás ténye a fő;
Megbízható, anyagiás,
álláspontja szilárd erő.

Növényei a gyökerek;
hagyma, zeller, sárgarépa;
Fehérrépa, karalábé,
cékla, retek és burgonya.

Lég jegyéhez tartozónál
a tudás az, 'mely hatalom;
'Benne regés kíváncsiság,
s újdonságok vonzzák nagyon.

Növényei a virágok;
vidám, derűs tarkaság;
A karfiol, a brokkoli,
és merőben más, új fajták.

Víz jegyéhez tartozónál
a szeretném a jelige;
Hisz' a „lassú víz partot mos”,
oly' termékeny képzelete.

Növényei a levelek;
spenót, sóska és káposzta;
A zöldhagyma, fűszerfélék,
teacserje és saláta.

Ha valaki olthatatlan
szomjat érez, s növényvel olt:
Onnan tudjuk, akkor hol állt
születése napján a HOLD.

Egeraracsa, 2001. szeptember 24.

A holdtípus meghatározása
(melléklet A HOLD a felelős című vershez)

1. – keresse ki az 1. táblázatból a születési évszámát.
2. – keresse ki a 2. táblázatból a születési hónapszámát.
3. – adja össze a két számot.
4. – ehhez adja hozzá a születésnapjának számát. Aki szökőévben született még egyet.
5. – amennyiben a végösszeg 27 vagy nagyobb, vonjon le belőle 26, 54 vagy 81-t; amennyiben a végösszeg 26 vagy kisebb, adjon hozzá még egyet.
6. – ezután keresse meg a maradék alapján a 3. táblázatból a végeredményt.
Példa → születési időpont: 1987. 10. 14. → évszám: 21, hónapszám: 27, születésnap: 14, végösszeg: 62, levonható: 54, maradék: 8.
Végeredmény: születéskor Holdja a → **Rák** jegyében állt.

1. táblázat: évszám

1900: 20	1920: 1	1940: 12	1960: 23	1980: 5
1901: 3	1921: 13	1941: 23	1961: 6	1981: 16
1902: 13	1922: 23	1942: 5	1962: 15	1982: 25
1903: 22	1923: 5	1943: 14	1963: 25	1983: 8
1904: 4	1924: 14	1944: 25	1964: 8	1984: 18
1905: 16	1925: 26	1945: 9	1965: 19	1985: 1
1906: 26	1926: 8	1946: 18	1966: 1	1986: 11
1907: 8	1927: 17	1947: 0	1967: 11	1987: 21
1908: 17	1928: 0	1948: 11	1968: 21	1988: 4
1909: 1	1929: 12	1949: 22	1969: 4	1989: 14
1910: 11	1930: 21	1950: 4	1970: 13	1990: 24
1911: 20	1931: 3	1951: 13	1971: 24	1991: 7
1912: 3	1932: 13	1952: 24	1972: 7	1992: 17
1913: 14	1933: 25	1953: 7	1973: 17	1993: 27
1914: 24	1934: 7	1954: 17	1974: 26	1994: 9
1915: 6	1935: 16	1955: 26	1975: 10	1995: 20
1916: 16	1936: 26	1956: 10	1976: 20	1996: 2
1917: 0	1937: 10	1957: 20	1977: 3	1997: 13
1918: 10	1938: 20	1958: 2	1978: 12	1998: 22
1919: 19	1939: 2	1959: 12	1979: 23	1999: 5

2. táblázat: hónapszám

január	—	0
február	—	4
március	—	4
április	—	8
május	—	11
június	—	14
július	—	17
augusztus	—	21
szeptember	—	24
október	—	27
november	—	3
december	—	6

3. táblázat: maradék alapján a csillagjegy

0, 1, 27, 28	—	Kos	(tűz)
2, 3, 4,	—	Bika	(föld)
5, 6	—	Ikrek	(lég)
7, 8	—	Rák	(víz)
9, 10	—	Oroszlán	(tűz)
11, 12, 13	—	Szűz	(föld)
14, 15	—	Mérleg	(lég)
16, 17	—	Skorpió	(víz)
18, 19	—	Nyilas	(tűz)
20, 21, 22	—	Bak	(föld)
23, 24	—	Vízöntő	(lég)
25, 26	—	Halak	(víz)

Tartalomjegyzék

Fejezetcímek

Visszatekintve
Ki a babonás?
A fogalom meghatározása
Megtörtént esetek
Káros babonák
A horoszkóp
A betegségek gyógyítása
Furcsa viselkedésformák
Lekopogom a fán...
Mikor ártalmas a babona?

Melléklet

Kényszercselekvő
Utolsó érv
Csillagtarokk
A HOLD a felelős
A holdtípus meghatározása (melléklet A HOLD a felelős című vershez)